

BEELDEN VAN OUDEREN IN HET ONDERWIJS VAN SOCIAL WORK EN VERPLEEGKUNDE - ANDERS KIJKEN EN DOEN

Rianne Doornweerd – Hansen MSc. | RN
Lectoraat Informele Netwerken en Laatmoderniteit
April 2026

Colofon

Auteur:

Rianne Doornweerd – Hansen (rdoornweerd@che.nl)

Onderzoek uitgevoerd in samenwerking met Margreet Moesker (CHE), Esther Kleijer (CHE) en Johanna Hoving (TijdvoorActie).

Omslagfoto door Niek Stam.

Uitgevoerd vanuit de subsidie Werkplaats Sociaal Domein Ouderen (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport) bij het lectoraat Informele Netwerken aan de CHE.

Dit werk valt onder de Creative Commons Naamsvermelding 4.0 licentie (CC BY 4.0). Een kopie van deze licentie is te vinden op <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Inhoudsopgave

1. Voorwoord	5
2. Aanleiding	6
2.1 <i>Introductie</i>	6
2.2 <i>Onderzoeksvragen</i>	7
2.3 <i>Maatschappelijke en wetenschappelijke urgentie</i>	8
3. Methode	9
3.1 <i>Type onderzoek</i>	9
3.2 <i>Setting</i>	9
3.3 <i>Populatie en sampling</i>	9
3.4 <i>Werving</i>	9
3.5 <i>Vragenlijst Aging Semantic Differential</i>	10
3.6 <i>Focusgroepen</i>	11
3.7 <i>Onderwijspraktijk</i>	11
4. Data-analyse	13
4.1 <i>Vragenlijst ASD</i>	13
4.2 <i>Focusgroepen</i>	13
4.4 <i>Ethische overwegingen</i>	14
5. Resultaten	15
5.1 <i>Aging Semantic Differential</i>	15
5.1.1 <i>Karakteristieken respondenten</i>	15
5.1.2 <i>Ervaringen en contacten met ouderen</i>	16
5.1.2 <i>Totaalscores Aging Semantic Differential studenten en docenten</i>	17
5.1.4 <i>Aging Semantic Differential subgroep docenten Verpleegkunde en Social Work</i>	18
5.2 <i>Focusgroepen</i>	19
5.2.1 <i>Thema beeldvorming: positief over eigen ouder wordende zelf</i>	19
5.2.2 <i>Thema beeldvorming: negatievere beelden over ouderen en de levensfase</i>	19
5.2.3 <i>Thema beeldvorming: Eigen ervaring en omgeving beïnvloeden beelden</i>	21
5.2.4 <i>Thema beeldvorming: behoefte aan meer waardering en aandacht voor ouderen en de levensfase van ouderen worden</i>	22
5.2.5 <i>Thema onderwijs: beperkte perspectieven op het werken met ouderen</i>	22
5.2.6 <i>Thema onderwijs: ontbrekende aandacht voor ouderen in opleidingen</i>	23
5.2.7 <i>Thema onderwijs: versterken van aandacht en samenwerking tussen opleidingen over het thema ouderen</i>	24
5.3 <i>Geïntegreerde analyse Aging Semantic Differential en focusgroepen</i>	26

6. Discussie en conclusie.....	27
<i>6.1 Discussie</i>	<i>27</i>
<i>6.2 Conclusie</i>	<i>29</i>
7. Actiemogelijkheden voor onderwijs	30
8. Bibliografie	31
Bijlage A Vragenlijst Aging Semantic Differential.....	35
Bijlage B Opzet en topiclijst focusgroepen.....	38
Bijlage C Verantwoording	40

1. Voorwoord

“Een vooroordeel over oude mensen is eigenlijk alvast oordelen over jezelf – de opa van Loesje”
(Loesje, 2010)

In 2024 startte ik als onderzoeker met het thema beeldvorming van ouderen, een onderwerp waar ik mij tot dan toe nauwelijks mee had beziggehouden. In mijn eerdere loopbaan werkte ik als verpleegkundige en zorgde ik voor de allerkleinsten. Mijn visie en passie waren toen gericht op het bieden van een zo goed mogelijke start voor kinderen en hun ouders, ook wanneer omstandigheden anders waren dan verwacht. Die eerste levensfase is immers cruciaal voor de rest van het leven. Gaandeweg ontdekte ik dat mijn oorspronkelijke drijfveer niet zoveel verschilt van waar dit onderzoek om draait: bijdragen aan een goed leven, ook in latere levensfasen. Hoe meer ik las, mensen sprak, bijeenkomsten bezocht en mij verdiepte in het thema, hoe sterker mijn betrokkenheid en verlangen werden om beeldvorming over ouderen op de kaart te zetten in het onderwijs.

Wat mij drijft, is het geloof dat ieder mens van betekenis is; niet alleen op zichzelf, maar ook in verbinding met anderen en andere generaties. Zo ben ik de eerste dochter in mijn familie die aan de universiteit studeerde. Mijn moeder ging na de middelbare school werken, en mijn oma maakte alleen de basisschool af voordat zij op de boerderij van haar ouders werkte tot haar huwelijk. Generaties vrouwen met verschillende levenspaden maken onderdeel uit van mijn levensverhaal. Ik ben er omdat zij er zijn.

Alhoewel ik geloof dat ieder mens als van betekenis is, blijft de zoektocht naar betekenisgeving bestaan als menselijk behoefte en continu proces van het leven zelf. Dit verlangen om van betekenis te zijn en gezien te worden, verandert volgens mij niet als je ouder wordt. Juist dit verlangen kan een worsteling zijn in een maatschappij die veel schrijft over de negatieve impact van vergrijzing, maar weinig aandacht heeft voor de waarde en betekenis van ouderen zelf. Terwijl ik mijn eerste grijze haren ontdek, realiseer ik mij door dit onderzoek dat ook ik ouder word, en hoop om gezien te blijven zoals ik ben.

Die realisatie kwam ook naar voren bij studenten in de focusgroepen. Het is iets dat niet goed te vangen is metingen, maar misschien wel de kern van waar het om gaat. Beeldvorming over ouderen heeft alles te maken met de bril waardoor wij kijken. Bewustwording daarvan en het durven bevragen van onze eigen beelden helpt om de ander werkelijk te zien. Dat is essentieel voor goede zorg en hulpverlening: aansluiten bij wat nodig is om bij te dragen aan een zo goed mogelijk leven, als een doorlopende lijn van wieg tot graf.

2. Aanleiding

2.1 Introductie

De levensverwachting stijgt wereldwijd (VZinfo, 2025) en ook in Nederland resulteert dat in een toename van het aantal ouderen (CBS, 2024; NIDI & CBS, 2020). In 2024 was 20,5% van de bevolking 65 jaar of ouder met een te verwachten stijging naar 25% in 2040 (CBS, 2024). Het toenemend aantal ouderen in de samenleving wordt vaak in verband gebracht met negatieve gevolgen, zoals de impact op de economie (WRR, 2024) en de zorgen over de houdbaarheid en toegankelijkheid van de zorg (Sociaal Cultureel Planbureau, 2019; WRR, 2021). Vooral deze thema's overheersen het publieke debat en krijgen veel aandacht in de media en de politiek. Hiermee wordt het beeld over ouderen vooral in relatie gebracht met kwetsbaarheid en afhankelijkheid en daarmee als een maatschappelijk probleem. Dit beeld is nog eens versterkt door de coronapandemie van de afgelopen jaren waarin ouderen werden weergegeven als risicogroep (Brinkhof et al., 2023; Silva et al., 2021). Daarentegen is een deel van de ouderen relatief gezond en heeft nog een actief leven na pensionering, wat wordt aangeduid als de derde levensfase (RVS, 2020.). Een ander groep ouderen ervaart juist eerder beperkingen en heeft eerder te maken met zorg. Kortom, ouderen zijn een diverse groep met een grote variatie in levensloop en omstandigheden (RVS, 2025)

Dat ouderen eerder gezien worden als kwetsbaar, en ouder worden een negatieve associatie heeft, is niet nieuw. Een studie onderzocht het taalgebruik in een database van 1810 tot 2009 en vond dat de afgelopen twee eeuwen stereotypen over ouderen geleidelijk negatiever zijn geworden (Ng et al., 2015). En een Nederlandse studie uit 2016 op Lowlands zien dat bezoekers ouderen vaker associëren met afhankelijkheid en kwetsbaarheid dan met vitaliteit. De beperkte beeldvorming over ouderen versterkt ageism. Ageism, beschreven door Butler in 1969, houdt in dat een groep of individu op basis van leeftijd stereotypering, vooroordelen en discriminatie ervaart (Butler, 1969). Voor ouderen wordt het ervaren van ageism geassocieerd met een lager zelfbeeld, het ontstaan van meer gezondheidsproblemen (Chang et al., 2020; Jackson et al., 2019) en een toenemende kwetsbaarheid (Aminu et al., 2024). Naast de negatieve impact op het welzijn van ouderen wordt leidt dit ook tot aanzienlijke kosten voor de maatschappij (Levy et al., 2020).

Professionals in zorg en welzijn, zoals verpleegkundigen en sociaal werkers, komen door de aard van hun werk vaak in contact met ouderen. Uit een systematische review naar de reikwijdte van ageism vonden de meeste studies onder studenten en professionals in de gezondheidszorg bewijs van ageism. Naast de eerdergenoemde negatieve gevolgen, wordt ageism in de gezondheidszorg in verband gebracht met onder behandeling, uitsluiting en een verminderde kwaliteit van zorg aan ouderen (Allué-Sierra et al., 2023; Fernández-Puerta et al., 2024).Recentere systematische reviews over het bestaan van ageism onder zorgprofessionals laten echter een wisselender beeld zien. De grote variatie in onderzoeksopzetten en contexten maakt het lastig om hierover eenduidige conclusies te trekken. Bovendien is de beroepsgroep van verpleegkundigen in deze studies vaak sterker vertegenwoordigd dan die van sociaal werkers. Dit maakt het complex om een volledig beeld te schetsen van hoe ageism tot uiting komt onder zowel studenten als professionals binnen beide beroepsgroepen. In Nederland laat de studie van Bleijenberg uit 2012 zien dat de houding van

verpleegkunde studenten na drie jaar onderwijs veranderde naar een licht positiever beeld, echter had dit geen effect op motivatie om met ouderen te willen werken. In lijn met andere onderzoeken wordt het werken met ouderen niet altijd gezien als aantrekkelijk (Cheng et al., 2022; Chonody & Wang, 2014; Dai et al., 2021). Eenzijdige en overwegend negatieve beeldvorming versterkt dit effect. Dat is verontrustend gezien de stijgende verwachting van het aantal ouderen in de samenleving en de noodzaak van de groei van de benodigde professionals in de ouderenzorg (CBS, 2023). Daarom is een genuanceerder beeld van ouderen van belang, omdat dit niet alleen de kwaliteit van zorg kan bevorderen, maar mogelijke ook de motivatie van studenten om met ouderen te werken kan vergroten.

Om ageism tegen te gaan en te werken aan realistische beeldvorming beschrijft de WHO in de declaratie *UN Decade of Healthy Ageing (UN & WHO, 2020)*, drie richtingen voor interventies; wet- en regelgeving, educatie en intergenerationeel contact. Met name interventies die educatie en intergenerationeel contact combineren lijken het meeste effect te hebben (Burnes et al., 2019; Martínez-Arnau et al., 2022). Dit benadrukt het belang van gerichte aandacht voor realistische beeldvorming over ouderen in het onderwijs in de opleidingen Social Work en Verpleegkunde.

Momenteel is onbekend hoe de beeldvorming van ouderen is onder studenten en docenten binnen de voltijdopleidingen Social Work en Verpleegkunde van de Christelijke Hogeschool Ede. Daarom is het eerste doel om inzicht te verkrijgen in de bestaande beelden van ouderen en de factoren die deze beelden beïnvloeden. Daarnaast richt het onderzoek zich op de wijze waarop er aandacht is voor ouderen in huidige onderwijs aandacht en waar er mogelijkheden liggen voor verbetering. Om de praktijkrelevantie van het onderzoek te versterken, is samengewerkt met *Tijd voor Actie*, een organisatie die zich richt op het verbinden van jongeren en ouderen. Zo kunnen de praktijkervaringen met intergenerationeel contact van Tijd voor Actie in combinatie met de resultaten van dit onderzoek bijdragen aan relevante aanbevelingen voor het onderwijs.

2.2 Onderzoeksvragen

Hoofdvraag:

Welke beelden van ouderen hebben (voltijd)studenten en docenten Verpleegkunde en Social Work van de Christelijke hogeschool Ede en op welke manier kan in het onderwijs aandacht besteed worden aan realistische beeldvorming van ouderen?

Deelvragen:

1. Welke beelden over ouderen hebben voltijdstudenten en docenten van de opleidingen Verpleegkunde en Social Work van de Christelijke Hogeschool Ede?
2. Op welke wijze wordt er aandacht besteed aan de doelgroep ouderen in de curricula en onderwijsmaterialen van de opleidingen Verpleegkunde en Social Work van de Christelijke Hogeschool Ede?
3. Welke ideeën voor interventies hebben studenten, docenten en de organisatie Tijd voor Actie over realistische beeldvorming van ouderen in het onderwijs?

2.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke urgentie

Maatschappij

Aansluitend bij de verschillende rapporten over de vraagstukken rondom ouderen (SCP, n.d.; WRR, 2021, 2024), zijn er naast de internationale WHO-declaratie (UN & WHO, 2020) landelijke bewegingen die zich richten op veranderingen in de samenleving voor gezond en vitaal ouder worden. Dit is vastgelegd in beleid zoals het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) (VWS, 2023) en het programma Wonen, Zorg en Ondersteuning Ouderen (WOZO) (VWS, 2022). Daarnaast zijn er diverse organisaties die zich samen met ouderen en professionals verenigd hebben in het programma Beter Oud (Beter Oud, 2025) waarbij ook Tijd voor Actie is aangesloten (Tijd voor Actie, 2025). Dit consortium richt zich op een waardevol leven leiden voor ouderen, ook als er sprake is van zorg (Beter Oud, 2025). Beeldvorming kan bepalend zijn voor ervaren kwaliteit van leven door de oudere zelf als mede de aansluiting van zorg door professionals. Dit onderzoek sluit daarom aan bij de maatschappelijke urgentie.

Wetenschap

Verschillende internationale studies hebben de beeldvorming over ouderen onderzocht. De gevonden studies richtten zich voornamelijk op studenten verpleegkunde (Allué-Sierra et al., 2023; Bleijenberg, 2012a; Cheng et al., 2022; Lampersberger et al., 2024a) en studies onder gezondheidsprofessionals in de gezondheidszorg (Fernández-Puerta et al., 2024a). Slechts enkele studies richtten zich specifiek op Social Work (Baik & Davitt, 2022; Ben-Harush et al., 2016; Chonody & Wang, 2014). Voor zover bekend zijn er geen studies die beeldvorming onder docenten hebben onderzocht. Nederlandse studies over beeldvorming van ouderen zijn beperkt (Bakker et al., 2017; Bleijenberg, 2012a; Lindenberg, 2019). Dit onderzoek biedt een bredere kijk op beeldvorming door zowel studenten als docenten te betrekken. Daarnaast biedt het een aanzet voor de ontwikkeling van relevante onderwijsaanbevelingen door beide groepen te betrekken en samen te werken met een praktijkorganisatie.

3. Methode

3.1 Type onderzoek

Gezien de complexiteit van het onderzoeksonderwerp is gekozen voor een mixed-method design om een geïntegreerd inzicht te verkrijgen in de beeldvorming over ouderen in het onderwijs onder studenten en docenten. Kwantitatieve data vanuit de Aging Semantic Differential (ASD) werd gelijktijdig verzameld met kwalitatieve data uit focusgroepen; een met studenten en een met docenten. De kwantitatieve data bood inzicht in de attitude ten opzichte van ouderen, terwijl de kwalitatieve data hielp om achterliggende ervaringen beter te begrijpen en ideeën te verzamelen voor onderwijsinterventies. Data werd afzonderlijk geanalyseerd en daarna geïntegreerd. Aanvullend onderzocht de externe onderzoeker (J. Hoving, JH) de huidige onderwijspraktijk door middel van deskresearch van de bestaande curricula, onderwijsmaterialen en gesprekken met docenten. Deze inzichten werden gebruikt voor onderwijsaanbevelingen. Voor rapportage zijn de richtlijnen van good reporting of a mixed method study (GRAMMS) gevolgd (O’Cathain et al., 2008).

3.2 Setting

Het onderzoek werd uitgevoerd tussen mei 2025 en december 2025 aan de Christelijke Hogeschool Ede (CHE). De CHE is een middelgrote hogeschool in Nederland met in 2024 532 voltijdstudenten Verpleegkunde en 517 voltijdstudenten Social Work (Vereniging Hogescholen, 2025). De ASD werd in mei 2025 online verspreid, met een herhaalde oproep in september 2025. De focusgroepen vonden plaats op locatie van de CHE, respectievelijk in oktober 2025 (studenten) en december 2025 (docenten).

3.3 Populatie en sampling

Alle studenten en docenten van de voltijdse bacheloropleidingen Verpleegkunde en Social Work aan de Christelijke Hogeschool Ede kwamen in aanmerking voor deelname aan zowel de vragenlijst als focusgroepen. Docenten en studenten uit alle leerjaren werden geïnccludeerd om een breed inzicht te krijgen over de beeldvorming over ouderen in het onderwijs. Als exclusiecriteria golden buitenlandse studenten en studenten van externe hogescholen die tijdelijk aan de CHE studeerden, aangezien zij niet tot de vaste populatie van de CHE behoren.

Voor de focusgroepen voor studenten of docenten, maakte het onderzoeksteam gebruik van doelgerichte sampling met 6 tot 8 respondenten per focusgroep. Vanuit de aanmeldingen werden studenten geselecteerd op basis van opleiding en opleidingsjaar. Docenten werden geselecteerd op basis van opleidingsafdeling, Verpleegkunde of Social Work. Het doel was om een zo representatief mogelijke afspiegeling van beide groepen te realiseren. Om praktische redenen werd daarnaast rekening gehouden met de beschikbaarheid van deelnemers.

3.4 Werving

De ASD werd in mei 2025 digitaal uitgezet onder alle studenten en docenten. Iedere respondent ontving op hun schoolaccount een mail met daarin de informatie over het onderzoek en de link voor deelname aan de anonieme vragenlijst. Via de interne mediakanalen werd informatie gedeeld en

deelname gestimuleerd. In juni 2025 bleek de respons laag. Een herhaalde oproep werd daarom uitgezet in september 2025. Naast de informatie via de mediakanalen werden in de start contactmomenten van alle leerjaren eenmalig aandacht besteedt aan het invullen van de vragenlijst. Bij de laatste vraag van de vragenlijst konden docenten en studenten aangeven of zij mee wilden doen met de focusgroepen en hun mailadres opgeven. Via de mail werden de respondenten benaderd met de informatie over de focusgroepen en mogelijke tijden en data. Respondenten konden vervolgens zelf aangeven of zij wilden deelnemen. Voor studenten die meededen stond er een waardebon van 10,00 euro tegenover deelname aan de focusgroep. Daarnaast werden studenten en docenten geworven via persoonlijke contacten. Wanneer een potentiële deelnemer positief reageerde, vroeg de contactpersoon of hij/zij aanvullende informatie per e-mail wilde ontvangen. Bij een bevestigend antwoord werd deze informatie vervolgens door het onderzoeksteam (*LB, RD*) toegestuurd.

3.5 Vragenlijst Aging Semantic Differential

De ASD (Polizzi, 2003) is een semantische vragenlijst bestaande uit 27 items met tegenovergestelde kenmerken die ingaan op associaties en attitudes die respondenten hebben ten opzichte van ouderen. Zie voor het overzicht van de items tabel 1. De ASD is vertaald in het Nederlands en heeft een Cronbach's alpha van respectievelijk 0,87 en 0,97, wat als betrouwbaar kan worden beschouwd (Bakker et al., 2017; Bleijenberg, 2012a). Door middel van zelfrapportage geven respondenten hun positie aan ten opzichte van het item op een 7-puntsschaal. Als het item een positievere associatie weergeeft is de score lager. De scores per item worden opgeteld tot een totaalscore. Deze score resulteert in een totaalscore die varieert van 27 tot 189 Een lagere somscore wijst op een positievere attitude. Een somscore van 108 wordt als neutraal beschouwd (Bakker et al., 2017; Campens et al., 2021). Daarnaast werden in de vragenlijst sociaal- demografische karakteristieken verzameld zoals leeftijd, opleiding en voor studenten leerjaar. Omdat ervaring met ouderen een factor is die kan correleren (Liao et al., 2023; Lytle & Levy, 2019) werd dit expliciet uitgevraagd in beide groepen. Zie bijlage A voor de complete vragenlijst.

Tabel 1

Items Aging Semantic Differential

Items	
1. Lief	Gemeen
2. Aardig	Onaardig
3. Vriendelijk	Onvriendelijk
4. Charmant	Nors
5. Goed	Slecht
6. Aangenaam	Onaangenaam
7. Dankbaar	Ondankbaar
8. Kalm	Geagiteerd
9. Geduldig	Ongeduldig
10. Optimistisch	Pessimistisch
11. Positief	Negatief
12. Hoopvol	Wanhopig
13. Vol vertrouwen	Achterdochtig
14. Goed gehumeurd	Lichtgeraakt

15. Flexibel	Star
16. Tolerant	Intolerant
17. Gul	Gierig
18. Coöperatief	Niet-coöperatief
19. Bedachtzaam	Niet nadenkend
20. Nederig	Arrogant
21. Niet egoïstisch	Egoïstisch
22. Attent	Niet attent
23. Eerlijk	Oneerlijk
24. Veilig	Gevaarlijk
25. Autonom	Afhankelijk
26. Nuttig	Nutteloos
27. Ervaren	Onervaren

3.6 Focusgroepen

De twee focusgroepen werden fysiek georganiseerd op de locatie van de CHE. De focusgroepen duurden circa 90 minuten en werden geleid door onderzoeker R. Doornweerd. Een assistent ondersteunde de onderzoeker (*LvdB*) en maakte aantekeningen die werden verwerkt in de veldnotities. De sessies werden opgenomen en visuele opbrengsten werden gefotografeerd. Door de samenstelling van de focusgroepen te baseren op verschillende karakteristieken van respondenten werd gestreefd naar een rijke interactie tussen deelnemers om het thema van beeldvorming te verkennen. Vooraf werd een semigestructureerde topiclijst opgesteld met de volgende thema's; beelden over ouderen, associaties ten aanzien van ouderen in de samenleving, ervaring met ouderen, motivatie om te werken met ouderen en onderwijs. De thema's van de topiclijst zijn gebaseerd op verkennend literatuuronderzoek en gesprekken met het onderzoeksteam (*RD, MM, JH*). Zie bijlage B voor de complete topiclijst en de opzet. Om interactie en dynamiek te bevorderen werd concept mapping toegepast (Kane & Trochim, 2007). In de eerste ronde noteerden respondenten individueel welke woorden of zinnen bij hen opkwamen bij de het woord ouderen. De opbrengsten werden op een groot vel opgeschreven en besproken en gecategoriseerd. Door de gespreksleider werden verdiepende en reflecterende vragen gesteld zoals: 'waar komen jouw beelden van ouderen vandaan?' Respondenten tekenden samen met de gespreksleiders de ideeën en thema's verder uit die uit het gesprek voortkwamen en verbonden de onderwerpen die verband hielden met elkaar. Ook werd aan respondenten gevraagd om opvallende patronen of discussies te delen. Naast vragen over beeldvorming werden vragen gesteld over onderwijs zoals; 'welke ideeën heb jij voor het onderwijs als het gaat over (het werken met) ouderen?' Aan het einde van de sessies ontstond zo een visuele weergave van gedachten, ideeën en thema's. Direct na de sessies werden de eerste indrukken en een samenvatting met de respondenten gedeeld door de gespreksleider aan de hand van de visuele weergave, als vorm van member check.

3.7 Onderwijspraktijk

De externe onderzoeker (*JH*) van Tijd voor Actie had via contactpersonen binnen de onderwijsteams van Verpleegkunde en Social Work toegang tot de omgeving van leermiddelen en curricula. Door middel van gesprekken met deze contactpersonen en de onderwijsmaterialen, observeerde de externe onderzoeker waar en hoe er aandacht werd besteed aan ouderen in het gehele onderwijsprogramma.

Vervolgens volgde een kritische evaluatie op basis van de praktijkexpertise van de onderzoeker. Deze evaluatie werd gedeeld met het onderzoeksteam en gebruikt voor input voor advisering van het onderwijs en het ontwikkelen van materialen.

4. Data-analyse

4.1 Vragenlijst ASD

De gegevens verkregen middels de vragenlijst werden geanalyseerd met behulp van IBM SPSS Statistics (Versie 28). De dataset werd geïnspecteerd en alleen volledige cases werden geïncludeerd voor het waarborgen van de validiteit van de uitkomst van de ASD. Sociaal-demografische kenmerken van de respondenten werden beschreven en afhankelijk van het meetniveau van de variabele weergegeven in frequenties of centrummaten. Voor het bepalen van centrummaten is de normaliteit van de variabelen beoordeeld door visuele inspectie van histogrammen en Q-Q-plots. Indien normaliteit niet werd bevestigd, zijn niet-parametrische alternatieven toegepast. Voor de kenmerken stage en/of werkervaring en contact binnen en buiten familie werden chi-kwadraat testen uitgevoerd tussen studenten van de opleidingen Social Work en Verpleegkunde om significantieniveaus van verschillen vast te stellen. Voor de subgroep docenten kon dit niet worden gedaan vanwege onvoldoende aantallen.

De hoofdvariabele, de attitude ten opzichte van ouderen, werd berekend door de scores van de 27 items van de vragenlijst op te tellen per respondent, resulterend in een somscore. De verdeling van deze somscore is beoordeeld op normaliteit door visuele inspectie en de Kolmogorov-Smirnov-toets, zowel voor de gehele dataset als per subgroep (docenten, studenten, opleidingen). Voor het vergelijken van groepen zijn onafhankelijke t-toetsen uitgevoerd tussen docenten en studenten en tussen subgroepen binnen de opleidingen. Resultaten werden als statistisch significant beschouwd bij een p -waarde $< .05$. Om te onderzoeken of er een verband bestond tussen de totaalscore op de ASD en de variabelen 'contact buiten familie', 'stage-ervaring' en de studentgroepen Verpleegkunde en Social Work, werd Spearman's rangcorrelatie berekend.

4.2 Focusgroepen

Na afloop van de focusgroepen zijn foto's gemaakt van de conceptmaps. De opnames van de focusgroepen zijn getranscribeerd met Amberscript. De foto's en transcripties zijn geanonimiseerd en vervolgens verwerkt in Atlas.ti (versie 25). De analyse van de sessies en foto's is uitgevoerd door onderzoeker RD volgens de fasen van thematische analyse.

- Fase 1: Alle data is opnieuw gelezen, inclusief veldnotities, en eerste indrukken zijn genoteerd.
- Fase 2: Per dataset is vivo codering is toegepast om dicht bij de taal van de respondenten te blijven.
- Fase 3: Axiale codering is uitgevoerd; in vivo codes zijn gegroepeerd en waar nodig herlabeld. De eerste contouren van thema's zijn per transcript vastgelegd.
- Fase 4: De contouren van thema's zijn verder uitgewerkt en vergeleken binnen de totale dataset. Thema's zijn gegroepeerd en indien nodig herbenoemd.
- Fase 5: Thema's zijn gedefinieerd en in relatie tot elkaar gebracht.
- Fase 6: De resultaten zijn beschreven, inclusief de ontstane thema's en hun onderlinge verbanden.

Na afronding van deze cyclus zijn de bevindingen voorgelegd aan onderzoeker EK, die eveneens de transcripties had gelezen.

4.4 Ethische overwegingen

Voor dit onderzoek heeft het onderzoeksteam zich gehouden aan de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit (Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit | NWO, 2018.). Het onderzoek is goedgekeurd door ethische commissie onderzoek van de Christelijke Hogeschool Ede. Participatie aan het onderzoek was vrijwillig. Iedere respondent ontving voorafgaand aan de vragenlijst en focusgroep informatie en kon besluiten wel of niet mee te doen. De toestemmingsverklaring voor de vragenlijst werd digitaal ondertekend voor de start van de vragenlijst. Voorafgaand aan de focusgroepen werd deze fysiek ondertekend. Voor de start van het onderzoek werd een datamanagementplan opgesteld. De data werd anoniem verwerkt en voldoet aan de voorwaarden van de AVG-wetgeving. Dataopslag vond plaats op de beveiligde server van de hogeschool en was alleen toegankelijk voor leden van het onderzoeksteam. Er waren geen belangenconflicten tussen de organisatie Tijd voor Actie of de Christelijke Hogeschool Ede. Bijdragen aan het onderzoek van verschillende leden van het onderzoeksteam zijn verantwoord en gespecificeerd terug te vinden in bijlage C.

5. Resultaten

5.1 Aging Semantic Differential

5.1.1 Karakteristieken respondenten

De ASD werd verstuurd naar 1376 respondenten, waarvan 1211 studenten en 165 docenten. In totaal vulden 197 respondenten (14,3%) de vragenlijst volledig in, waarvan 156 studenten (79,2%) en 40 docenten (20,8%). De mediane leeftijd van social work-studenten was 21 jaar en van verpleegkundestudenten 19 jaar. De grootste groep social work-studenten die de vragenlijst invulde, startte in september 2023 (55,1%), terwijl bij verpleegkundestudenten de meerderheid in september 2024 of later begon (50,7%). De mediane leeftijd van docenten was 49 jaar (opleiding Social Work) en 48 jaar (opleiding Verpleegkunde). De volledige karakteristieken van de respondenten zijn terug te vinden in tabel 2.

Tabel 2

Sociaal-demografische kenmerken respondenten ASD

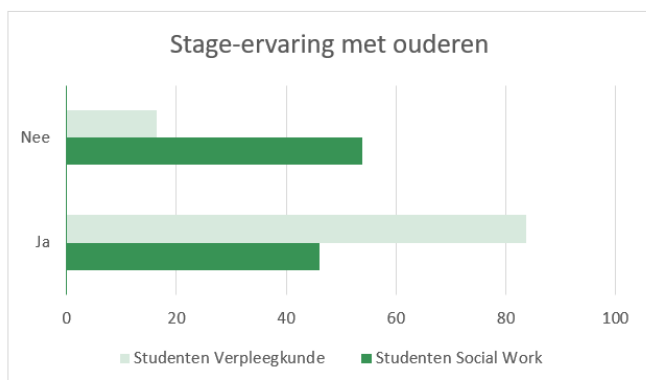
	Studenten Social Work 45,2% (N=197) (n=89)	Studenten Verpleegkunde 34% (n=67)	Docenten Social Work 7,1% (n=14)	Docenten Verpleegkunde 13,2% (n=26)
Leeftijd in jaren mediaan (IQR)	21 (17-28)	19 (17-27)	49 (40-64)	48 (31-66)
Opleidingsjaar gestart , %			-	-
voor 2021	3,4	0		
september 2021	12,4	19,4		
september 2022	12,4	11,9		
september 2023	55,1	17,9		
september 2024 of later	14,6	50,7		

5.1.2 Ervaringen en contacten met ouderen

Meer studenten verpleegkunde hadden ervaring met ouderen in stage of werk (83,6 %) ten opzichte van social work-studenten (46,1%). Dit verschil was significant ($p < .001$). Zie figuur 1. Docenten Social Work gaven vaker aan werkervaring te hebben met ouderen (85,7%) dan docenten Verpleegkunde (46.2%).

Figuur 1

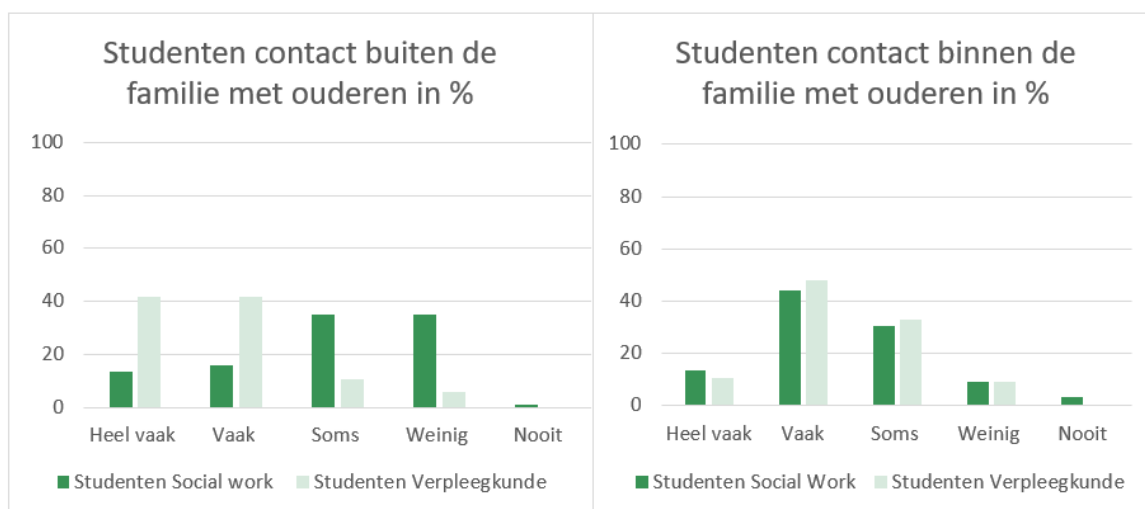
Stage-ervaring met ouderen

Het contact binnen de familie met ouderen was vergelijkbaar tussen beide studentgroepen ($p = ,600$), contact buiten de familie kwam vaker voor bij verpleegkundestudenten ($p < .001$). Zie figuur 2.

Figuur 2

Studenten contact buiten en binnen de familie met ouderen

Docenten Social Work rapporteerden heel vaak (28,6%) en vaak (64,3%) contact binnen de familie,

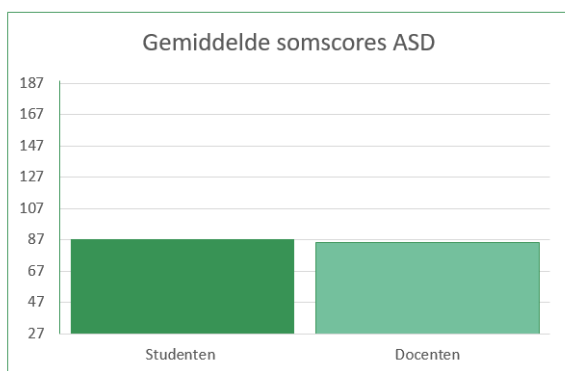
docenten Verpleegkunde gaven heel vaak (42,3%) en vaak (42,3%) contact. Contact buiten de familie kwam minder vaak voor: heel vaak werd niet gerapporteerd door docenten Social Work (0%) en beperkt door docenten Verpleegkunde (3,8%), terwijl vaak werd genoemd door 57,1% en 50%

5.1.2 Totalscores Aging Semantic Differential studenten en docenten

Over de totale groep studenten en docenten (N=197) is de gemiddelde score op de ASD 87,11 (SD=18,78). De gevonden score ligt 20,9 punten onder de neutrale score waarde van 108 punten. Studenten behaalden een gemiddelde score van 87,62 (SD = 18,59), terwijl docenten een gemiddelde score van 85,15 (SD = 19,54) hadden. Zie figuur 3. De verschillen tussen studenten en docenten op de totaalscore van de ASD zijn daarmee minimaal ($p = .454$).

Figuur 3

Gemiddelde somscores ASD studenten en docenten

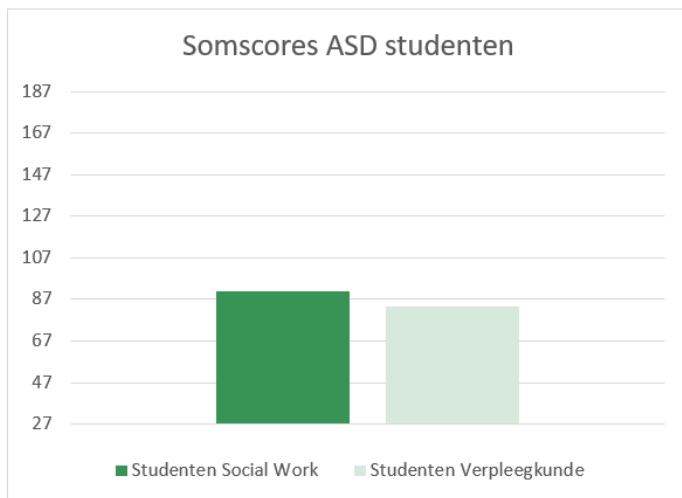

5.1.3 Aging Semantic Differential subgroep studenten Verpleegkunde en Social Work

De gemiddelde somscore van de studenten Verpleegkunde (M=83,4 en SD=1.84) was lager in vergelijking met de studenten Social Work (M= 90.8 SD=2.16). Zie figuur 4. Dit verschil was statistisch significant met $p = 0.01$.

Figuur 4

Gemiddelde somscores van studenten Social Work en Verpleegkunde

Er werden geen significante verbanden gevonden tussen de invloed van stage-ervaring en contacten buiten de familie tussen beide studentengroepen (stage-ervaring $\rho(156) = -.13$, $p = .099$ en contact buiten familie $\rho(156) = .10$, $p = .222$).

5.1.4 Aging Semantic Differential subgroep docenten Verpleegkunde en Social Work

Docenten Social Work scoorden gemiddeld $M = 84,14$ ($SD = 15,4$) op de somscore en docenten Verpleegkunde $M = 86$ $SD = 22$. Dit verschil was niet statistisch significant ($p = 0,7$).

5.2 Focusgroepen

De focusgroep van studenten bestond uit zes deelnemers: vijf studenten Verpleegkunde en één student Social Work in de opleidingsjaren van jaar twee tot vier. De mediane leeftijd van de studenten was 20 jaar (range 19–27). De focusgroep van docenten bestond uit vijf docenten van de opleiding Social Work en één docent van de opleiding Verpleegkunde. De mediane leeftijd was 40 jaar (range 33–62).

In de vraag naar welke beelden studenten en docenten hadden over ouderen werden de volgende hoofdthema's geïdentificeerd: *een positief beeld van het eigen ouder wordende zelf, negatievere beelden over ouderen en de levensfase, de invloed van eigen ervaringen en de omgeving op deze beelden, en een behoefte aan meer waardering en aandacht voor ouderen en de levensfase*. Zowel studenten als docenten identificeerden zich bij het denken aan hun eigen ouder wordende zelf met positieve beelden. Wanneer de vraag werd verbreed naar associaties over ouderen in het algemeen, verschoof dit perspectief. Er kwamen dan vaker en meer negatieve beelden en zorgen naar voren. Eigen ervaringen met ouderen konden deze beelden zowel negatief als positief beïnvloeden.

Zowel studenten als docenten kwamen tijdens de sessies tot nuancering en tot het besef dat er in de maatschappij meer aandacht en waardering zou mogen zijn voor ouderen en de levensfase van het ouder worden. Wanneer vervolgens de link werd gelegd met het onderwijs, ontstond het beeld dat er momenteel weinig concrete aandacht was voor ouderen. Thema's die hieruit voortkwamen waren: *bepaalde perspectieven op het werken met ouderen, beperkte aandacht in opleidingen en de noodzaak om deze aandacht te versterken*. Zowel studenten als docenten signaleerden dat hier nog veel kansen lagen om het onderwijs te versterken en beter te laten aansluiten bij maatschappelijke ontwikkelingen. De thema's werden hieronder verder toegelicht.

5.2.1 Thema beeldvorming: positief over eigen ouder wordende zelf

Studenten en docenten koppelden beelden over zelf oud zijn met positieve verlangens die samenhangen met authenticiteit en zingeving. Authenticiteit hing daarin samen met woorden als kleurrijk, stijlvol en uitspraken over tevredenheid van eigen keuzes. Dit wordt weergegeven in de volgende citaten van een docent en student:

'En ik hoop, ik denk dat ik nog steeds wel van kleur en van gekke dingen ga houden.'
(Docent 5)

'Ik hoop dat ik gedaan heb wat ik leuk vind als dat ik niet waarvan ik denk dat andere mensen mij daartoe verplicht hebben.'
(Student 3)

Zingeving kon gekoppeld worden aan beschrijvingen van studenten en docenten die gevoelens benoemden als tevredenheid, vrolijkheid en de wens om van betekenis te zijn in relaties en in de maatschappij.

5.2.2 Thema beeldvorming: negatievere beelden over ouderen en de levensfase

Bij het verbreden van de vraag naar welke beelden respondenten hadden over ouderen, kwamen meer negatieve beelden en associaties naar voren over ouderen zelf en over de levensfase van het ouder worden. In beide groepen waren er meer negatieve associaties dan neutrale of positieve associaties. Opvallend daarbij was dat in de groep studenten meer positieve associaties werden genoemd, met

woorden als *liefdevol, gezellig en betrokken*. Een gedeelde positieve associatie bij zowel studenten als docenten was *levenservaring* en *wijsheid*.

Binnen de genoemde associaties kwamen verschillende beeldcategorieën naar voren, die onderling samenhangen. Deze categorieën konden worden onderverdeeld in *verlieservaringen, zorgen over zorg en toegankelijkheid van de maatschappij, gevoelens van minderwaardigheid en een andere invulling van tijd*.

Verlieservaringen

Studenten en docenten noemden associaties en beelden die te maken hadden met het doormaken van verlieservaringen bij het ouder worden. Verlies werd daarin weergegeven als verminderde gezondheid, verlies van werk en/of hobby's en het verlies van naasten. Als gevolg daarvan ontstaat afhankelijkheid en kleinere wereld. Dit werd geïllustreerd door een docent en student als:

'Ik had ook kleine sociale kring opgeschreven, omdat mensen ook op een bepaald moment... Je kring van werken en dergelijke vermindert. Er gaan ook mensen overlijden, mensen kunnen minder. Je kring wordt kleiner, je sociale kring wordt kleiner.' (Docent 2)

'(..), dat hun hele leven alleen maar hun huis is of hun kamer. En dat kan soms ook doordat ze niet meer kunnen..(.)' (Student 1)

Die verlieservaringen raakten ook aan betekenisgeving, aan 'er nog toe doen' en daarmee aan de volgende beeldcategorie.

Onderwaardering

Studenten en docenten schetsten beelden dat ouderen regelmatig minder meetellen en minder serieus worden genomen. Voorbeelden die genoemd werden zijn o.a. betutteling, stereotypering en negatieve focus op vergrijzing. Een voorbeeld genoemd door een docent:

'Omdat ik soms merk dat mensen snel praten over ouderen als bijvoorbeeld: wat een schattig omaatje. Bijvoorbeeld, zie ik op tv ook weleens gebeuren. En dan denk ik: dat is een soort uitspraak dat je dus iemand niet meer echt heel serieus neemt.' (Docent 5)

Dat leidt tot onderwaardering van ouderen zoals een student weergaf als:

'Ik denk dat ouders echt ondergewaardeerd worden, want je staat er niet bij stil. Tuurlijk, als ik aan het werk ben vind ik het heel gezellig met al die mensen, dus ik denk dat ik ze doordat ik dit werk doe niet onderwaardeer, maar dat er zo, dat er zo wel echt naar gekeken wordt.' (Student 4)

Juist verlieservaringen spelen daarin ook een rol, een student gaf dat aan als:

'Ik denk, dat ze ook een beetje, omdat ze juist niet meer werken, dat ze ook een beetje een stem verliezen.' (Student 2)

Zorgen over zorg en toegankelijkheid maatschappij

Zowel studenten en docenten uitten hun zorgen over de beschikbaarheid van zorg en de toegankelijkheid van de maatschappij. Beide groepen noemden daarbij de vergrijzing en ook de

inrichting van de maatschappij zelf. Zo noemde een student dat het ouderen *'wel erg moeilijk wordt gemaakt om nog mee te komen'*. Docenten noemden daarbij ook het wegvallen van fysieke loketten en toenemende digitalisering. Ook riep het voornamelijk bij docenten de vraag op *'wie zorgt er straks voor mij'* en *'misschien moet ik nu al voorbereidingen treffen'*.

Andere invulling van tijd

Door beide groepen werd een andere invulling van tijd genoemd als beeld dat opkwam bij ouderen. Aan de ene kant ging dit over het vrijkomen van meer tijd om dingen te doen en te ondernemen, verwoord met uitspraken als *'vrijheid na een werkzaam leven'*, *'je pensioen uitgeven'* en *'genieten'*. Aan de andere kant ging het over tijd die als trager en eentoniger werd ervaren, verwoord met uitspraken als *'de dagen zijn hetzelfde'*, *'achter de geraniums zitten'* en *'saa'*.

5.2.3 Thema beeldvorming: Eigen ervaring en omgeving beïnvloeden beelden

Zowel bij docenten als bij studenten bleek dat persoonlijke ervaringen een belangrijke rol speelden in de manier waarop zij ouderen zagen. Deze ervaringen konden het beeld van ouderen positief nuanceren, maar soms ook juist negatiever inkleuren.

Ervaringen van studenten

Studenten hadden contact met ouderen via hun eigen opa's en oma's en door ervaringen die zij hadden opgedaan tijdens stages of bijbanen. Veel studenten gaven aan hun opa's en oma's niet als ouderen te zien, omdat zij nog vitaal en ondernemend waren. Een student verwoordde dit als volgt:

'En verder, ik heb ook alle, al mijn opa's en oma's nog, maar die zijn ook allemaal nog vrij jong, dus die doen nog helemaal hun ding. (...) In mijn hoofd zijn dat nog geen ouderen.' (Student 1)

Bij ouderen dachten studenten aan uiterlijk (grijze haren), achteruitgang en minder goed kunnen meekomen in de samenleving. Dit waren ook de ouderen die zij tegenkwamen tijdens hun bijbaan in de zorg of op hun stageplek. Juist deze ontmoetingen met ouderen maakten studenten bewuster en gaven hun een positiever en meer genuanceerd beeld. Een student verwoordde dit als volgt:

'Je komt in de ouderenzorg en dan denk je: ouderen. En dan heb je daar stagegelopen en dan leer je ze echt kennen. Dan denk je: o, maar dit zijn best leuke mensen. Terwijl als je nooit dus actief betrokken bent bij ouderen, dan blijf je hangen in: hè ouderen.' (Student 3)

Daarin ervoeren zij dat het eenzijdige beeld dat werd geschetst in de media of vanuit hun eigen sociale omgeving niet overeenkwam met hun eigen ervaringen in de praktijk. De volgende citaten geven dit goed weer:

'Ik denk inderdaad wel dat bijbaan in de zorg wel een heel beeld gegeven over het leven van die mensen en over wat het betekent om oud te zijn en waar ze tegenaan lopen. Ik denk dat wel echt heel belangrijk is. Anders hoor je toch vaak alleen maar de verhalen uit het nieuws of het moment wat je voorbij ziet komen.' Student 4)

'Toen ik mijn eerste stage moest gaan lopen in de ouderenzorg werd er ook echt tegen mij gezegd van: nou, het is even doorbijten, dit is maar tien weken je eerste kennismaking en dan daarna ga je een keer stage lopen in het ziekenhuis of zo. En dan wordt het leuk, dus.' (Student 1)

Ervaringen docenten

Docenten benoemden verschillende ervaringen met ouderen binnen hun familie en sociale kring. Deze ervaringen kleurden hun beeldvorming, die vaker negatiever uitviel dan de ervaringen die studenten beschreven. Ook bevestigde het bestaande negatievere associaties zoals omschreven door:

'Mijn eigen voorbeeld is dan ook schoonouders, ouders, en ik denk: o ja. Die opvattingen worden ook steeds starder.' (Docent 1)

Daarnaast gaven een aantal docenten aan dat hun ervaringen met ouderen ook gevoelens van angst oproepen over de eigen toekomst en ouder worden. Een docent lichtte dit toe als:

'Voor mij is het enorm beangstigend. Ik merk dat ik als jongste in het gezin veel te maken heb met mensen om me heen die al met pensioen zijn of niet meer werken. Ik vind dat een benauwde wereld, echt. Alles wordt steeds starder, en die buitenwereld is veel moeilijker naar binnen te halen als het niet via werk of via clubjes gaat.' (Docent 3)

Tegelijkertijd was er ook sprake van nuancering juist door de ervaringen die docenten hebben met ouderen in hun sociale kring, die nuancering zat in aanvaarding van de levensfase en het besef van de diversiteit van de groep ouderen.

'Die zijn 89 en 88. En daar ga ik twee keer in de week naar toe. Die zijn wel afhankelijk van mijn broer en van mij, maar dat is niet... Hoe zeg je dat? Dat vinden zij niet negatief en dat vinden wij ook niet negatief. Dat is een soort van normaal of zo.' (Docent 4)

5.2.4 Thema beeldvorming: behoefte aan meer waardering en aandacht voor ouderen en de levensfase van ouderen worden

Zowel studenten als docenten gaven aan dat ouderen, en de levensfase waarin zij zich bevinden, meer aandacht en waardering verdienen. Ouder worden is een vanzelfsprekend onderdeel van het leven en gaat logischerwijs gepaard met veranderingen. Door deze veranderingen te normaliseren en de samenleving beter op deze levensfase aan te laten sluiten, ontstaat meer begrip en erkenning. Nu signaleerden studenten en docenten dat de veranderingen in de samenleving vaak niet tot weinig zijn ingericht op ouderen en dat de toegang tot voorzieningen complex is. Daardoor is het juist moeilijk voor ouderen om mee te kunnen doen. Studenten spraken zich ook uit over het waarderen van deze generatie als in *'ze hebben al zoveel bijgedragen aan de maatschappij'* en *'hebben de samenleving opgebouwd'*. Ook benoemden student explicieter dat ouderen levenservaring hebben en dat er waarde zit in de verhalen die ze daarover vertellen zoals onderstaand voorbeeld illustreert:

'Pas had er iemand het over de Tweede wereldoorlog, waarvoor dat allemaal was. En dat ze met een pistool achtervolgd was en weet ik het wat. En dan zit ik daar echt effe zo van: wow, je hebt ook echt heel veel meegemaakt' (Student 2)

5.2.5 Thema onderwijs: beperkte perspectieven op het werken met ouderen

Uit de interviews met docenten bleek dat het perspectief op het werken met ouderen onvoldoende zichtbaar is binnen zowel de beroepsprofielen als de opleidingsprofielen van de opleiding Social Work en Verpleegkunde. Docenten gaven aan dat deze generiek zijn ingericht. Ook bestaan er binnen de Christelijke Hogeschool Ede (CHE) geen specifieke uitstroomprofielen die gericht zijn op ouderen. Daarnaast zetten docenten vraagtekens bij de huidige positionering van hbo-opgeleide professionals

binnen het ouderenwerkveld. Hierdoor is het voor studenten minder duidelijk welke professionele rol zij in dit werkveld kunnen vervullen na afronding van hun studie. Enkele docenten benoemden in dit kader ook de mogelijke relevantie van aanvullende certificeringen of specialisaties. Tegelijkertijd gaven docenten aan dat studenten het werken met ouderen niet direct aantrekkelijk vinden, wat mede versterkt wordt door vooroordelen en beeldvorming over het werkveld. Dit komt samen in het volgende citaat:

'We hebben nu vier uitstroomprofielen landelijk (red. Social Work). En er komt meer mogelijkheid. Maar we hebben de afgelopen jaren al een aantal keren geprobeerd een minor, ouderen, van, er zijn allerlei dingen geprobeerd, vrije ruimte. Er komt niemand. Er komt geen student' (Docent 2)

Zowel de positionering in opleidingen als de beeldvorming gaf docenten zorgen over de aansluiting van opleidingen bij het toenemende aantal ouderen in Nederland.

Studenten bevestigden het bestaan van vooroordelen. Zij noemden dat er maatschappelijk veel sprake is van stigmatisering van ouderen en dat er binnen de opleidingen bepaalde werkvelden als aantrekkelijker werden gezien zoals de jeugdzorg (SW) of acute zorg (VP).

'Waar ik nog steeds best aan irriteer, is dat een beetje dat stigma, dat vind ik waar we zelfs verpleegkundigen bijdragen is dat je, dat het, als je het ziekenhuis gelopen hebt, dat is echte zorg.' (Student 4)

Voor studenten die wel expliciet voor het werken met ouderen kiezen, spelen inhoudelijke redenen een rol. Zij benoemden onder meer de complexiteit van de doelgroep en de waardering die zij ervaren in het contact met ouderen. Zo noemde een student het volgende voorbeeld als het gaat om complexiteit:

'Ik zit veel meer in de hoek van de, mensen komen d'r heel levensverhaal. Van alles meegemaakt. Een hele grote, hebben wat dat betreft al een hele reis gehad. En bij jongeren begint die reis nog. Dat dat een beetje het verschil voor mij is, als ik denk aan script en wat heb je meegekregen met je gezin? Dus, ik vind het juist mooi om een soort aan het einde bent, oké, dit is allemaal gebeurd. We hebben nu deze mensen. Wat kunnen we nu nog voor iemand toch doen?' (Student 2)

5.2.6 Thema onderwijs: ontbrekende aandacht voor ouderen in opleidingen

Zowel student als docenten signaleerden dat structurele aandacht voor (het werken met) ouderen ontbreekt in de opleidingen Social Work en Verpleegkunde. Wanneer docenten gevraagd werd om voorbeelden te geven van hoe en waar ouderen in het onderwijs aan bod komen, benoemen zij dat dit vaak slechts "tussen neus en lippen door" of "ad hoc" gebeurt. Een docent vertelde:

'Waar het weleens over gaat is, is dat ik in de les iets zeg over: realiseer je dat mensen die je tegenkomt in een verpleeghuis daarvoor nog een heel leven hadden? En dat wij ze pas leren kennen op het moment dat ze in een verpleeghuis komen? En dat dan de mens lijkt te zijn? Maar dat het zo belangrijk is om erachter te komen: wat voor leven had die mens dan daarvoor? En wat betekent dat? Wat kan dat nu nog betekenen? Maar ik moet eerlijk zeggen dat dat meer een soort opmerking, iets wat ik dan mee wil geven tussen neus en lippen door, dan dat we daar heel erg diep over doorpraten' (docent 3)

Binnen de groep docenten werd hierbij geen expliciete reflectie op de eigen rol of verantwoordelijkheid benoemd. Recent is er binnen Social Work, binnen dit project, meer aandacht geweest voor het integreren van casuïstiek over ouderen. Binnen Verpleegkunde zou geriatricie geïntegreerd zijn in de vakken. Opvallend is dat geen van de studenten dit als zodanig herkende of benoemde. Studenten Verpleegkunde gaven aan dat er veel nadruk lijkt te liggen op ziekenhuiszorg en bijbehorende casuïstiek. Een concreet voorbeeld wat zij noemden, is het vaardighedenlokaal, dat volledig is ingericht als een ziekenhuissetting, terwijl een groot deel van de zorgverlening juist buiten het ziekenhuis plaatsvindt. Ook benoemden zij dat schoolopdrachten niet altijd matchen met de context van de praktijk zoals ouderenzorg. Ook binnen Social Work werd aangegeven dat er bijvoorbeeld wel wordt ingegaan op pedagogiek en leeftijdsfases maar dat er vervolgens geen of weinig aandacht is voor de levensloop van ouderen. Studenten gaven aan dat een aantal onderwijsactiviteiten wel ruimte bieden voor ouderen maar dat het vooral niet structureel gebeurt. Positief gewaardeerd werd o.a. de vrijwilligersopdracht binnen Social Work waarin er gekozen kan worden voor vrijwilligerswerk voor ouderen, echter is dit een keuze en niet verplicht. Hierin zien studenten verschillende kansen om het onderwijs verder te verbeteren zoals omschreven wordt in het volgende citaat:

'En wij hebben daar bijvoorbeeld in de startweek, hebben wij wel een soort, moesten we gelijk een soort vrijwilligersproject doen. En daar was een van de opties was ook met ouderen. Kijk, maakt dat verplicht dat iedereen in ieder geval één keer een activiteit doet met ouderen. Dat je daar zoveel leert over hoe je daarmee moet omgaan.'

5.2.7 Thema onderwijs: versterken van aandacht en samenwerking tussen opleidingen over het thema ouderen

Uit de interviews met zowel studenten als docenten kwam naar voren dat zij verschillende kansen zien om het onderwijs rondom het thema ouderen te versterken. Studenten en docenten deelden daarbij initiatieven die overeenkwamen. Zo noemden zij het belang van meer samenwerking tussen de opleidingen Social Work en Verpleegkunde, het benutten van inspirerende voorbeelden en positieve framing van het werken met ouderen, en het stimuleren van praktijkgerichte activiteiten waarin studenten direct contact hebben met ouderen, bijvoorbeeld via projecten in de wijk.

Als het gaat om voorwaarden noemden docenten dat zij meer behoefte hebben aan toerusting. Zij gaven aan dat het waardevol is om dit soort gesprekken vaker met collega's te voeren, zodat er uitwisseling ontstaat over goede voorbeelden en didactische aanpakken. Ook gaven zij aan dat een betere positionering en profilering, zoals eerder genoemd, in opleidingsprofielen of uitstroomprofielen helpend kan zijn. Daarnaast werd genoemd dat er vanuit het curriculumteams duidelijker richting

gegevens mag worden, bijvoorbeeld door expliciet aandacht te vragen voor ouderen. Dit wordt samengevat door het volgende citaat van een docent:

'Maar dan moet je wel meer toegerust worden daarin en misschien een gesprek als dit vaker voeren met meer collega's. Maar misschien zal het vanuit het curriculumteam nog meer, iets druk erop zetten, van: denk ook aan de ouderen

Studenten vonden het vooral belangrijk dat het onderwijs aansluit op de context van de praktijk. Naast het integreren van casuïstiek gericht op ouderen in het gehele onderwijs benoemden zij net als de docenten de mogelijkheden van samenwerking, inspiratie en contact. Mogelijkheden die beide groepen hebben genoemd zijn te vinden in onderstaande tabel.

Tabel 3

Ideeën van docenten en studenten

	Docenten	Studenten
Samenwerking	<p>Samenwerken in een hackathon</p> <p>Samenwerken in een wijkcentrum</p>	<p>Samenwerking in specifieke vakken Social Work en Verpleegkunde zoals Professionele identiteit of Context van Zorg</p>
Inspiratie	<p>Positieve framing van het werken met ouderen</p> <p>Inzetten van influencers en social media zoals Teun Toebe</p>	<p>Uitnodigen van gastsprekers uit de wijk of ouderenzorg</p> <p>Vaardighedenlessen in settingen anders dan ziekenhuis</p>
Contact	<p>Opzetten van kleine wijkinitiatieven voor studenten en ouderen</p>	<p>Verplicht stellen van een activiteit met ouderen</p> <p>Buddyprojecten waarbij studenten uit Verpleegkunde en Social Work samen optrekken in het contact met ouderen of andere projecten.</p>

5.3 Geïntegreerde analyse Aging Semantic Differential en focusgroepen

Uit de kwantitatieve data van de ASD-vragenlijst blijkt dat zowel studenten als docenten over het algemeen een relatieve positieve tot neutrale attitude hebben ten opzichte van ouderen. Deze houding komt in de focusinterviews in beide groepen terug, waarin docenten en studenten gedurende het gesprek nuances aanbrengen en reflecteren over hun beelden van ouderen. De kwalitatieve focusgroepen verdiepen daarmee de kwantitatieve uitkomsten door inzicht te bieden in hoe deze beelden tot stand komen.

Opvallend is dat de kwantitatieve resultaten laten zien dat docenten iets positiever scoren dan studenten op de ASD. In de focusgroepen blijkt echter het omgekeerde: studenten spreken zich juist explicieter en uitgesprokener uit over positieve beelden en waardering van ouderen. Dit vormt een verschil tussen de kwantitatieve en kwalitatieve uitkomsten. In de focusgroep van studenten vulden studenten deze positieve beelden op elkaar aan en ondersteunden dit met voorbeelden. Mogelijk speelt hierin een positieve groepsdynamiek en (h)erkenning een rol.

In de kwantitatieve data tussen de studenten Social Work en Verpleegkunde werd een significant verschil gevonden waarbij studenten Verpleegkunde een positievere attitude hebben ten aanzien van ouderen. Dit verschil kon binnen de kwantitatieve data niet worden verklaard door stage-ervaringen. In de focusgroepen komt naar voren dat juist stage-ervaringen een belangrijke rol spelen. Verpleegkundestudenten benoemen dat intensief contact met ouderen tijdens stages heeft bijgedragen aan een positievere beeldvorming. Studenten Verpleegkunde komen in hun stages meer in contact met ouderen dan mogelijk studenten Social Work. Hiermee geven de kwalitatieve data een mogelijk verklaring voor het gevonden kwantitatieve verschil.

Ook met betrekking tot contact met ouderen in de eigen omgeving brengen de focusgroepen meer nuance dan de vragenlijst. Waar de ASD alleen de frequentie van contact meet, beschrijven deelnemers in de focusgroep hoe persoonlijke ervaringen hun beelden over ouderen kleuren. Hierdoor wordt duidelijk dat niet alleen de hoeveelheid contact van belang is, maar ook de kenmerken van de oudere zelf, zoals zelfstandigheid of hulpbehoefendheid, een grote invloed hebben op de beeldvorming. Daarnaast komt in de focusgroepen een generatieverschil naar voren: de ouderen binnen de families van studenten zijn doorgaans jonger en vaak vitaler dan de ouderen binnen de families van docenten, wat mogelijk bijdraagt aan verschillen.

Tot slot richt de ASD zich primair op attitudes ten aanzien van ouderen, terwijl in de focusgroepen het gesprek ook breder ging over perspectieven op werk met ouderen en het onderwijs.

6. Discussie en conclusie

6.1 Discussie

Dit onderzoek onderzocht de beeldvorming over ouderen onder studenten en docenten van de voltijdopleidingen Social Work en Verpleegkunde van de Christelijke Hogeschool Ede. Daarnaast bracht het in kaart op welke wijze er binnen het onderwijs aandacht is voor ouderen en hoe deze aandacht binnen de opleidingen versterkt kan worden.

De gemiddelde scores van studenten en docenten op Aging Semantic Differential (ASD) lagen onder de neutrale waarde, wat wijst op een relatief positieve attitude ten opzichte van ouderen. Deze bevindingen sluiten aan bij eerder onderzoek in Nederland (Bleijenbergh, 2012b) en Vlaanderen (Campens et al., 2021b) waarin attitudes van studenten Verpleegkunde werden onderzocht met hetzelfde meetinstrument, de ASD. De gevonden scores in deze studies varieerden van neutraal tot relatief positief. Voor zover bekend zijn er geen specifieke studies die zich richten op de attitudes van studenten Social Work ten opzichte van ouderen in Nederland. Daarnaast ontbreken studies die zich richten op de attitudes van docenten ten opzichte van ouderen. Hiermee levert dit onderzoek een waardevolle aanvulling op de bestaande literatuur, doordat het inzicht biedt in de beeldvorming van zowel studenten als docenten binnen de opleidingen Social Work en Verpleegkunde.

In internationale studies (Fernández-Puerta et al., 2024b; Jeyasingam et al., 2023) blijken beeldvorming en attitudes ten aanzien van ouderen onder studenten en zorgprofessionals meer uiteen te lopen. Zo laat de kwalitatieve systematische review van Jeyasingam et al. (2023) zien dat de attitudes van zorgprofessionals ten opzichte van ouderen en ouder worden uiteenlopen en variëren van negatief tot positief. Als mogelijke verklaring voor deze verschillen worden onder andere de diversiteit van ervaringen met oudere cliënten en omgevingsfactoren zoals werkdruk en inrichting van de organisatie genoemd. Vergelijkbare bevindingen worden gerapporteerd in de kwantitatieve systematische review van Fernández-Puerta et al. (2024b), waarin vijftien studies met een kwantitatief of mixed-method design zijn geïncludeerd. Hoewel zorgprofessionals over het algemeen een positieve houding hebben ten opzichte van ouderen, blijkt uit de resultaten dat dit niet eenduidig is en dat vergelijkbare factoren een rol spelen zoals (werk)omgeving.

Deze wisselendere beelden en de invloed van vergelijkbare factoren, kwamen ook naar voren in de focusgroepen met studenten en docenten in dit onderzoek. Beide groepen gaven aan dat zij bij het denken aan hun eigen ouder wordende zelf vooral positieve beelden hadden, terwijl zij over ouderen in het algemeen vaker negatievere associaties benoemden. Zowel persoonlijke ervaringen als de omgeving bleken daarbij een belangrijke rol te spelen in de beeldvorming, in zowel positieve als negatieve zin. Opvallend was dat studenten positievere taal gebruikten wanneer zij spraken over ouderen en positiever reflecteerden op hun eigen ervaringen met ouderen tijdens stages dan docenten deden. Studenten beschreven hun stage-ervaringen met ouderen als een eyeopener en betekenisvol. Een aantal studies onder verpleegkundestudenten laten overeenkomstige resultaten zien (Castellano-Rioja et al., 2022; Shropshire et al., 2022). Deze positieve ervaringen kunnen mogelijk het significante kwantitatieve verschil op de ASD verklaren tussen studenten Social Work en

Verpleegkunde, waarbij studenten Verpleegkunde gemiddeld positiever scoorden. Hoewel in de kwantitatieve analyse geen significante samenhang werd gevonden tussen stage-ervaringen of de frequentie van contact met ouderen en de attitudescores, werd het belang van deze ervaringen wel bevestigd in de focusgroepen. Mogelijk dat in de context en keuze van stageplekken studenten Verpleegkunde doorgaans meer en intensiever contact hebben met ouderen dan studenten Social Work.

Dat betekenisvol contact met ouderen kan bijdragen aan positievere beeldvorming is in lijn met eerdere literatuur. In de review van (Martínez-Arnau et al., 2022b) werden 35 pre-post interventiestudies geïnccludeerd, bleken vooral de empathiegerichte interventies het meest effectief. Deze interventies faciliteren of simuleren contact met ouderen, bijvoorbeeld via directe ontmoetingen, scenario's of serious games. Stage-ervaringen kunnen worden beschouwd als een context waarin dergelijke mogelijke empathiegerichte interacties plaatsvinden. Ook benoemden studenten in de focusgroep andere informele activiteiten die plaatsvonden met ouderen in het onderwijs als positief voor hun beeldvorming.

Ten aanzien van het onderwijs gaven zowel studenten als docenten in de focusgroepen aan dat er binnen het huidige onderwijs onvoldoende structurele aandacht is voor ouderen. Deze observatie komt overeen met de bevindingen van uit de deskresearch van de praktijkonderzoeker van Tijd voor Actie. Docenten benadrukten daarbij het ontbreken van een duidelijke positionering van de hbo-professional in het werken met ouderen, wat zich volgens hen vertaalt in beperkte aandacht voor dit thema binnen het onderwijs en curriculum. Studenten benoemden minder expliciet het ontbreken van een beroepsprofiel, maar wezen vooral op een heersende cultuur waarin ouderenzorg wordt gezien als 'minder aantrekkelijke' of 'minder uitdagende' zorg. Volgens studenten vormt deze beeldvorming mede een reden om niet voor het werken met ouderen te kiezen. Deze bevindingen sluiten aan bij eerdere studies over beeldvorming, beroepskeuze en motivatie om met ouderen te werken (Apgar & Hynes, 2025; Gherman et al., 2022; Koskinen et al., 2022; Lampersberger et al., 2024b). In de focusgroepen legden zowel studenten als docenten verbanden tussen beperkte perspectieven op het werken met ouderen in het werkveld en de beperkte aandacht voor ouderen binnen opleidingen. Deze factoren lijken elkaar wederzijds te beïnvloeden: beperkte loopbaanperspectieven en een lagere status van ouderenzorg kunnen leiden tot minder aandacht in het onderwijs, terwijl het ontbreken van expliciete aandacht in het curriculum bijdraagt aan het in stand houden van deze beeldvorming. Dat de mate van aandacht in het onderwijs invloed heeft op beeldvorming en beroepskeuze komt overeen met literatuur (Even-Zohar & Werner, 2020; Garbrah et al., 2017; Lytle & Levy, 2019; Macdonald & Levy, 2021). Daaruit blijkt dat het aandacht hebben voor ouderen in het onderwijs een belangrijke beïnvloedende factor is voor beeldvorming en de motivatie om later met ouderen te willen werken.

Beperkingen van het onderzoek

Bij het interpreteren van de resultaten van het onderzoek is het belangrijk om een aantal beperkingen te benoemen. Allereerst was de respons op de Aging Semantic Differential (ASD) onvoldoende om uitspraken te kunnen doen over de attitude van alle docenten en studenten binnen de opleidingen Verpleegkunde en Social Work. Hierdoor geven de resultaten geen volledig beeld van de populatie. Daarnaast kan selectiebias niet worden uitgesloten. Het is mogelijk dat vooral studenten en docenten

met interesse in het thema ouderen meer geneigd waren om deel te nemen, wat de uitkomsten mogelijk heeft beïnvloed. Verder betreft de ASD een zelfrapportage-instrument, waardoor sociaal wenselijke antwoorden kunnen zijn gegeven. Dit kan ertoe hebben geleid dat attitudes positiever zijn weergegeven dan ze in werkelijkheid zijn. Een aanvullende beperking betreft het meetinstrument zelf. De ASD meet geen volledig inzicht in het complexe concept van ageism. Dit kan de uitkomst op de ASD positiever hebben beïnvloed. Zoals ook uit recent literatuuronderzoek blijkt is dit een probleem met de meeste bestaande meetinstrumenten op dit gebied (D'hondt et al., 2025). Om dit te ondervangen zijn de focusgroepen ingezet als aanvulling. Ook hiervoor gelden vergelijkbare beperkingen. Deelname aan de focusgroepen was vrijwillig, waardoor ook hier sprake kan zijn geweest van selectiebias. Bovendien was de animo voor deelname beperkt, waardoor het niet mogelijk bleek om meer dan twee focusgroepen te organiseren of te streven naar een volledig gelijkwaardige samenstelling van de groepen. Dit beperkt de generaliseerbaarheid van de kwalitatieve bevindingen. Tegelijkertijd komen de gevonden bevindingen in de focusgroepen van studenten en docenten deels overeen wat de uitkomsten versterkt. Daarnaast bleek tijdens de focusgroepsessies dat deelnemers niet uitsluitend sociaal wenselijke antwoorden gaven; er was sprake van voldoende variatie in perspectieven en een interactieve groepsdynamiek. Dit komt terug in de transcripten, het bijgehouden logboek van de onderzoeker en de observaties van de assistent. Dit heeft bijgedragen aan de rijkheid en diepgang van de kwalitatieve data.

Ondanks deze beperkingen kunnen de uitkomsten van het onderzoek gezien worden als een waardevol startpunt over de beeldvorming ten aanzien van ouderen binnen de opleidingen en het onderwijs van Social Work en Verpleegkunde op de Christelijke Hogeschool Ede en naar mogelijkheden om dit te versterken en/of te verbeteren.

6.2 Conclusie

De bevindingen van dit onderzoek laten zien dat de attitudes ten opzichte van ouderen onder studenten en docenten van de opleidingen Social Work en Verpleegkunde aan de Christelijke Hogeschool overwegend relatief positief zijn. Tegelijkertijd toont de combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve resultaten aan dat deze attitudes niet eenduidig zijn en dat beeldvorming sterk contextafhankelijk is. Factoren zoals persoonlijke ervaringen spelen hierin een belangrijke rol. Met name positieve ervaringen met ouderen, bijvoorbeeld tijdens stages, kunnen bijdragen aan een positievere beeldvorming onder studenten.

De resultaten maken duidelijk dat beeldvorming over ouderen nauw samenhangt met zowel het onderwijs als het werkveld. Beperkte aandacht voor ouderen binnen de opleidingen, onduidelijkheid over de rol en positionering van de hbo-professional en een lagere waardering voor het werken met ouderen lijken elkaar wederzijds te versterken. Dit kan een negatieve invloed hebben op beeldvorming en op de motivatie om met ouderen te werken. Er liggen met name kansen in het versterken van onderwijsinterventies die gericht zijn op betekenisvol en reflectief contact tussen studenten en ouderen, net als aandacht voor docent professionalisering.

Daarnaast is samenwerking met het werkveld essentieel om aan te sluiten op het onderwijs en realistische en aantrekkelijke perspectieven op het werken met ouderen te bieden.

7. Actiemogelijkheden voor onderwijs

1. Bewustwording creëren onder docenten

Creëer bewustwording onder docenten over beeldvorming rondom ouderen. Dit vraagt om ruimte voor reflectie op het eigen handelen en taalgebruik in het onderwijs. Welke woorden gebruiken docenten wanneer zij spreken over ouderen, ouderenzorg en het bijbehorende werkveld, en welk beeld roepen zij daarmee op bij studenten? Daarnaast is het aan te bevelen om in het onderwijs laagdrempelig verschillende en realistische beelden van ouderen te integreren. Dit kan door kritisch te kijken naar de casuïstiek die wordt gebruikt: over welke ouderen gaat het, en hoe dragen deze voorbeelden bij aan een breed en genuanceerd beeld van ouder worden?

2. Het ondersteunen van kennis, casuïstiek en werkvormen

Ondersteun docenten in de vorm van kennis, praktische casuïstiek en passende werkvormen over ouderen. Deze materialen kunnen worden aangeboden vanuit de opleiding, maar ook samen met studenten en het werkveld of relevante organisaties worden ontwikkeld. Studenten in dit onderzoek kwamen met goede ideeën. Door studenten en docenten hierin te laten samenwerken, ontstaat onderwijs dat beter aansluit bij de praktijk en de leefwereld van studenten.

3. Positieve framing over ouderen en het werkveld

Maak gebruik van positieve framing van het werken in de ouderenzorg door zowel gebruik te maken van gastsprekers als studentfluencers. Dit zijn studenten die plezier en betrokkenheid ervaren in het werken met ouderen. Door hun verhalen en ervaringen zichtbaar te maken, kunnen zij bijdragen aan een realistischer en aantrekkelijker beeld van het werkveld.

4. Zoek mogelijkheden om contact tussen studenten en ouderen te stimuleren in al bestaande vakken of samenwerkingsverbanden.

Zoek integratie en aansluiting bij bestaande vakken en samenwerkingsverbanden binnen de CHE en tussen de opleidingen Social Work en Verpleegkunde bij het ontwikkelen van initiatieven die contact tussen studenten en ouderen stimuleren. Denk hierbij aan leerlijnen zoals professionele identiteit en het vak Context van zorg. Daarnaast kunnen kansen worden benut binnen bestaande learning communities, lectoraten en het Valleilab.

5. Meer aandacht voor stagebegeleiding in de ouderenzorg door docenten en werkveld

Zorg ervoor dat studenten, juist in dit werkveld, worden begeleid in het reflecteren op hun ervaringen met ouderen, bijvoorbeeld via intervisie of begeleidingsgesprekken. Dit helpt studenten om hun beeldvorming over ouderen te expliciteren, te verdiepen en te verbinden aan hun professionele ontwikkeling.

8. Bibliografie

- Allué-Sierra, L., Antón-Solanas, I., Rodríguez-Roca, B., Anguas-Gracia, A., Echániz-Serrano, E., Fernández-Rodrigo, M. T., Navas-Ferrer, C., Subirón-Valera, A. B., Urcola-Pardo, F., & Satústegui-Dordá, P. J. (2023). Ageism and nursing students, past or reality?: A systematic review. In *Nurse Education Today* (Vol. 122). Churchill Livingstone. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2023.105739>
- Aminu, A. Q., Torrance, N., Grant, A., & Kydd, A. (2024). Is age discrimination a risk factor for frailty progression and frailty development among older adults? A prospective cohort analysis of the English Longitudinal Study of Ageing. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, *118*, 105282. <https://doi.org/10.1016/J.ARCHGER.2023.105282>
- Apgar, D., & Hynes, D. (2025). Undergraduate Student Attitudes Toward and Interests in Working With Older Adults: An Exploratory Study of Nursing and Social Work Majors. *Workforce Issues Journal of Applied Gerontology*, *44*(12), 1990–1998. <https://doi.org/10.1177/07334648251322550>
- Baik, S., & Davitt, J. K. (2022). Factors Associated With Attitudes Toward Older Adults in Social Work Students: A Systematic Review. *Journal of Gerontological Social Work*, *65*(2), 168–187. <https://doi.org/10.1080/01634372.2021.1944946>
- Bakker, F., Reelick, M., Richters, A., Karssemeijer, E., & Rikkert, M. O. (2017). Eenzijdige beeldvorming vraagt om meer praktijkervaring in onderwijs. *Geron*, 39–43.
- Ben-Harush, A., Shiovitz-Ezra, S., Doron, I., Alon, S., Leibovitz, A., Golander, H., Haron, Y., & Ayalon, L. (2016). Ageism among physicians, nurses, and social workers: findings from a qualitative study. *European Journal of Ageing*, *14*(1), 39. <https://doi.org/10.1007/S10433-016-0389-9>
- Beter Oud. (2025, February). *Beter Oud Partners*. <https://www.beteroud.nl/over-ons/beteroud-partners>
- Bleijenbergh, N. (2012a). Dutch nursing students' knowledge and attitudes towards older people - A longitudinal cohort study. *Journal of Nursing Education and Practice*, *2*(2). <https://doi.org/10.5430/jnep.v2n2p1>
- Bleijenbergh, N. (2012b). Dutch nursing students' knowledge and attitudes towards older people - A longitudinal cohort study. *Journal of Nursing Education and Practice*, *2*(2). <https://doi.org/10.5430/jnep.v2n2p1>
- Brinkhof, L. P., Murre, J. M. J., De Wit, S., Krugers, H. J., & Ridderinkhof, K. R. (2023). Changes in perceived ageism during the COVID-19 pandemic: impact on quality of life and mental well-being among Dutch adults aged 55 and older. *Aging & Mental Health*, *27*(12), 2498–2506. <https://doi.org/10.1080/13607863.2023.2205832>
- Burnes, D., Sheppard, C., Henderson, C. R., Wassel, M., Cope, R., Barber, C., & Pillemer, K. (2019). Interventions to reduce ageism against older adults: A systematic review and meta-analysis. *American Journal of Public Health*, *109*(8), E1–E9. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2019.305123>
- Butler, R. N. (1969). Age-ism: Another Form of Bigotry. *The Gerontologist*, *9*(4_Part_1), 243–246. https://doi.org/10.1093/GERONT/9.4_PART_1.243
- Campens, J., Lambotte, D., Huion, A., Vanleerberghe, P., & De Witte, N. (2021a). *Een verkennende studie naar de relatie tussen (online) onderwijs en de attitude ten aanzien van ouderen bij studenten verpleegkunde*. <https://tijdschriftverpleegkunde.nl>

- Campens, J., Lambotte, D., Huion, A., Vanleerberghe, P., & De Witte, N. (2021b). *Een verkennende studie naar de relatie tussen (online) onderwijs en de attitude ten aanzien van ouderen bij studenten verpleegkunde*. <https://tijdschriftverpleegkunde.nl>
- Castellano-Rioja, E., Botella-Navas, M., López-Hernández, L., Martínez-Arnau, F. M., & Pérez-Ros, P. (2022). Caring for the Elderly Enhances Positive Attitudes Better Than Knowledge in Nursing Students. *Medicina (Kaunas, Lithuania)*, *58*(9). <https://doi.org/10.3390/MEDICINA58091201>
- CBS. (2023). *Arbeidsmarktprofiel van zorg en welzijn in 2022 | CBS*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2023/arbeidsmarktprofiel-van-zorg-en-welzijn-in-2022>
- CBS. (2024). *Dashboard bevolking Ouderen*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/leeftijd/ouderen>
- Chang, E. S., Kanoth, S., Levy, S., Wang, S. Y., Lee, J. E., & Levy, B. R. (2020). Global reach of ageism on older persons' health: A systematic review. *PLOS ONE*, *15*(1), e0220857. <https://doi.org/10.1371/JOURNAL.PONE.0220857>
- Cheng, H. L., Lam, S. C., Cruz, J. P., Almazan, J. U., Machuca-Contreras, F. A., Cecily, H. S. J., Rady, H. E. A. E. A., Papathanasiou, I. V., Ghayeb, F., Qtait, M., Liu, X. L., & Balay-odao, E. M. (2022). Willingness to care for older people and associated factors in pre-registered student nurses: A multi-country survey study. *Nurse Education Today*, *110*, 105279. <https://doi.org/10.1016/J.NEDT.2022.105279>
- Chonody, J. M., & Wang, D. (2014). Predicting Social Work Students' Interest in Gerontology: Results From an International Sample. *Journal of Gerontological Social Work*, *57*(8), 773–789. <https://doi.org/10.1080/01634372.2014.888605>
- Dai, F., Liu, Y., Ju, M., & Yang, Y. (2021). Nursing students' willingness to work in geriatric care: An integrative review. *Nursing Open*, *8*(5), 2061–2077. <https://doi.org/10.1002/NOP2.726>
- De derde levensfase: het geschenk van de eeuw | Raad voor Volksgezondheid en Samenleving*. (n.d.). Retrieved April 10, 2026, from <https://www.raadvsv.nl/documenten/2020/01/08/de-derde-levensfase-het-geschenk-van-de-eeuw>
- D'hondt, S., Aujoulat, I., & Degryse, J. M. (2025). Scales used to assess ageism in the health care sector: a (COSMIN) systematic review of the measurement properties. *BMC Geriatrics* *2025* *25:1*, 25(1), 666-. <https://doi.org/10.1186/S12877-025-06338-1>
- Even-Zohar, A., & Werner, S. (2020). The Effect of Educational Interventions on Willingness to Work with Older Adults: A Comparison of Students of Social Work and Health Professions. *Journal of Gerontological Social Work*, *63*(1–2), 114–132. <https://doi.org/10.1080/01634372.2020.1712511>
- Fernández-Puerta, L., Caballero-Bonafé, A., de-Moya-Romero, J. R., Martínez-Sabater, A., & Valera-Lloris, R. (2024a). Ageism and Associated Factors in Healthcare Workers: A Systematic Review. *Nursing Reports*, *14*(4), 4039–4059. <https://doi.org/10.3390/NURSREP14040295/S1>
- Fernández-Puerta, L., Caballero-Bonafé, A., de-Moya-Romero, J. R., Martínez-Sabater, A., & Valera-Lloris, R. (2024b). Ageism and Associated Factors in Healthcare Workers: A Systematic Review. *Nursing Reports*, *14*(4), 4039–4059. <https://doi.org/10.3390/NURSREP14040295/S1>
- Garbrah, W., Välimäki, T., Palovaara, M., & Kankkunen, P. (2017). Nursing curriculums may hinder a career in gerontological nursing: An integrative review. *International Journal of Older People Nursing*, *12*(3). <https://doi.org/10.1111/OPN.12152>
- Gherman, M. A., Arhiri, L., & Holman, A. C. (2022). Ageism, moral sensitivity and nursing students' intentions to work with older people – A cross-sectional study. *Nurse Education Today*, *113*.

- <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2022.105372>
- IBM SPSS Statics (Versie 28). (n.d.).
- Jackson, S. E., Hackett, R. A., & Steptoe, A. (2019). Associations between age discrimination and health and wellbeing: cross-sectional and prospective analysis of the English Longitudinal Study of Ageing. *The Lancet. Public Health*, 4(4), e200–e208. [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(19\)30035-0](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(19)30035-0)
- Jeyasingam, N., McLean, L., Mitchell, L., & Wand, A. P. F. (2023). Attitudes to ageing amongst health care professionals: a qualitative systematic review. *European Geriatric Medicine* 2023 14:5, 14(5), 889–908. <https://doi.org/10.1007/S41999-023-00841-7>
- Kane, M., & M.Trochim, W. (2007). An Introduction to Concept Mapping. *Concept Mapping for Planning and Evaluation*, 1–26. <https://doi.org/10.4135/9781412983730>
- Koskinen, S., Burke, E., Fatkulina, N., Fuster, P., Löyttyniemi, E., Salminen, L., Stubner, J., Thorsteinsson, H. S., & Leino-Kilpi, H. (2022). Graduating nurse students' interest in older people nursing—A cross-sectional survey in six European countries. *International Journal of Older People Nursing*, 17(3). <https://doi.org/10.1111/OPN.12446>
- Lampersberger, L. M., Lohrmann, C., & Großschädl, F. (2024a). Nurses' perspectives on old age and caring for adults aged 80 years and older: a cross-sectional study in long-term care. *BMC Nursing*, 23(1), 850. <https://doi.org/10.1186/S12912-024-02503-W>
- Lampersberger, L. M., Lohrmann, C., & Großschädl, F. (2024b). Nurses' perspectives on old age and caring for adults aged 80 years and older: a cross-sectional study in long-term care. *BMC Nursing*, 23(1), 850. <https://doi.org/10.1186/S12912-024-02503-W>
- Levy, B. R., Slade, M. D., Chang, E. S., Kanno, S., & Wang, S. Y. (2020). Ageism Amplifies Cost and Prevalence of Health Conditions. *The Gerontologist*, 60(1), 174–181. <https://doi.org/10.1093/GERONT/GNY131>
- Liao, T., Zhuoga, C., & Chen, X. (2023). Contact with grandparents and young people's explicit and implicit attitudes toward older adults. *BMC Psychology*, 11(1). <https://doi.org/10.1186/S40359-023-01344-7>
- Lindenberg, J. (2019). *Rapport beeldvorming van ouderen*.
- Loesje . (2010). 2010. https://www.loesje.nl/posters/wijsheid-1009_2
- Lytle, A., & Levy, S. R. (2019). Reducing Ageism: Education About Aging and Extended Contact With Older Adults. *The Gerontologist*, 59(3), 580–588. <https://doi.org/10.1093/GERONT/GNX177>
- Macdonald, J., & Levy, S. R. (2021). Addressing stereotypes of aging and interest in careers working with older adults through education. *Gerontology & Geriatrics Education*, 42(3), 363–379. <https://doi.org/10.1080/O2701960.2020.1854246>
- Martínez-Arnau, F. M., López-Hernández, L., Castellano-Rioja, E., Botella-Navas, M., & Pérez-Ros, P. (2022). Interventions to improve attitudes toward older people in undergraduate health and social sciences students. A systematic review and meta-analysis. *Nurse Education Today*, 110, 105269. <https://doi.org/10.1016/J.NEDT.2022.105269>
- Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit | NWO. (n.d.). Retrieved February 21, 2025, from <https://www.nwo.nl/nederlandse-gedragscode-wetenschappelijke-integriteit>
- Ng, R., Allore, H. G., Trentalange, M., Monin, J. K., & Levy, B. R. (2015). Increasing Negativity of Age Stereotypes across 200 Years: Evidence from a Database of 400 Million Words. *PLOS ONE*, 10(2),

- e0117086. <https://doi.org/10.1371/JOURNAL.PONE.0117086>
- NIDI, & CBS. (2020). *Bevolking 2050 in beeld drukker, diverser en dubbelgrijs*.
- O’Cathain, A., Murphy, E., & Nicholl, J. (2008). The quality of mixed methods studies in health services research. *Journal of Health Services Research & Policy*, 13(2), 92–98.
<https://doi.org/10.1258/JHSRP.2007.007074>
- Polizzi, K. G. (2003). Assessing attitudes toward the elderly: Polizzi’s refined version of the aging semantic differential. *Educational Gerontology*, 29(3), 197–216. <https://doi.org/10.1080/713844306>
- RVS. (2025). *Het rimpeleffect*.
- SCP. (n.d.). *Gelukkig ouder worden in een veranderende samenleving; Gelukkig ouder worden in een veranderende samenleving*. Retrieved www.scp.nl
- Shropshire, M., Hovey, S., Ford, C., & Cecilia Wendler, M. (2022). Older adults “Have so Much to Teach Us”: A qualitative study of BSN student perceptions when anticipating clinical in the nursing home. *International Journal of Older People Nursing*, 17(3). <https://doi.org/10.1111/OPN.12438>
- Silva, M. F., da Silva, D. S. M., de Macedo Bacurau, A. G., Francisco, P. M. S. B., de Assumpção, D., Neri, A. L., & Borim, F. S. A. (2021). Ageism against older adults in the context of the COVID-19 pandemic: an integrative review. *Revista de Saúde Pública*, 55, 4. <https://doi.org/10.11606/S1518-8787.2021055003082>
- Sociaal Cultureel Planbureau. (2019). *Trends in de ouderenzorg 2018–2030*.
<https://digitaal.scp.nl/ouderenzorg/>
- UN, & WHO. (2020). *Decade of Healthy Ageing 2021–2030*. <https://www.decadeofhealthyageing.org/>
- Vereniging Hogescholen. (2025, February 21). *Dashboard instroom, inschrijvingen en diploma’s*.
<https://www.vereninghogescholen.nl/kennisbank/feiten-en-cijfers/artikelen/dashboard-instroom-inschrijvingen-en-diploma-s>
- VWS. (2022). *Programma Wonen, Ondersteuning en zorg voor ouderen (WOZO)*.
- VWS. (2023). *Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA)*.
- VZinfo. (2025, February). *Levensverwachting internationaal*.
<https://www.vzinfo.nl/levensverwachting/internationaal>
- WRR. (2021). *Kiezen voor houdbare zorg*.
- WRR. (2024). *Europese vergrijzing in het vizier*.

Bijlage A – Vragenlijst Aging Semantic Differential

Introductietekst

Beste student/docent,

Fijn dat je mee wilt doen met het invullen van de vragenlijst. In deze vragenlijst wordt eerst gevraagd naar een aantal persoonlijke kenmerken en vervolgens naar hoe jij kijkt naar mensen van 65 jaar en ouder. Het gaat niet om goed of fout. Je gegevens worden anoniem verwerkt.

Toestemming

<p><i>Ik geef hierbij toestemming om mijn antwoorden op de vragenlijst te verzamelen en te verwerken. Ik begrijp dat mijn gegevens vertrouwelijk en anoniem zullen worden behandeld.</i></p>	<p>☐ Ja ☐ Nee</p>
--	---

Demografische gegevens

Student of docent kan genereerd worden uit de HBO-spiegel gegevens.

Student en docent	
Wat is je leeftijd?	.. jaar

Student	
Welke opleiding volg je?	☐ Social Work ☐ Verpleegkunde
Wanneer ben je gestart met de opleiding?	☐ September 2025 ☐ September 2024 ☐ September 2023 ☐ September 2022 ☐ September 2021 ☐ Voor september 2021
Heb je stage ervaringen met ouderen?	☐ Ja ☐ Nee
Heb je contact met ouderen in je familie?	☐ Heel vaak ☐ Vaak ☐ Soms ☐ Weinig ☐ Nooit
Heb je contact met ouderen buiten je familie?	☐ Heel vaak ☐ Vaak ☐ Soms ☐ Weinig ☐ Nooit

Docent	
Voor welke opleiding ben je werkzaam?	☐ Social Work ☐ Verpleegkunde ☐ Beide
Heb je werkervaring met ouderen?	☐ Ja ☐ Nee
Heb je contact met ouderen in je familie?	☐ Heel vaak ☐ Vaak ☐ Soms ☐ Weinig ☐ Nooit
Heb je contact met ouderen buiten je familie?	☐ Heel vaak ☐ Vaak ☐ Soms ☐ Weinig ☐ Nooit

Vragenlijst Aging Semantic Differential

Het tweede deel van de vragenlijst gaat over jouw beelden, gevoelens of gedachten die je hebt van mensen van 65 jaar en ouder. Dit zijn 27 begrippen die bestaan uit 2 uitersten.

1. Denk na over wat jij vindt van deze twee uitersten.
2. Plaats vervolgens een kruisje of cirkel op de plek op de schaal die het beste overeenkomt met je mening of gevoel. Hoe dichterbij een van de uitersten, hoe sterker je mening of gevoel in die richting is.

Er zijn geen goede of foute antwoorden, wees eerlijk en volg je gevoel.

Items Aging Semantic Differential		
1. Lief	☐	Gemeen
2. Aardig	☐	Onaardig
3. Vriendelijk	☐	Onvriendelijk
4. Charmant	☐	Nors
5. Goed	☐	Slecht
6. Aangenaam	☐	Onaangenaam
7. Dankbaar	☐	Ondankbaar
8. Kalm	☐	Geagiteerd
9. Geduldig	☐	Ongeduldig
10. Optimistisch	☐	Pessimistisch
11. Positief	☐	Negatief
12. Hoopvol	☐	Wanhopig

13. Vol vertrouwen		Achterdochtig
14. Goed gehumeurd		Lichtgeraakt
15. Flexibel		Star
16. Tolerant		Intolerant
17. Gul		Gierig
18. Coöperatief		Niet-coöperatief
19. Bedachtzaam		Niet nadenkend
20. Nederig		Arrogant
21. Niet egoïstisch		Egoïstisch
22. Attent		Niet attent
23. Eerlijk		Oneerlijk
24. Veilig		Gevaarlijk
25. Autonoom		Afhankelijk
26. Nuttig		Nutteloos
27. Ervaren		Onervaren

Afsluiting

Dank voor je deelname aan het onderzoek.

Sta je open om mee te werken aan een focusgroep om je stem nog meer te laten horen over deze thematiek? Vul dan hieronder je mailadres in zodat we je kunnen bereiken. Je bent dan nog tot niets verplicht. Dit mailadres wordt niet gekoppeld aan je ingevulde vragenlijst.

Ja, ik wil graag meedoen	Emailadres:
--------------------------	-------------

Bijlage B – Opzet en topiclijst focusgroepen

Praktische uitvoering focusgroepen

Deelnemers: zes tot acht deelnemers.

Duur: 90 minuten per sessie.

Locatie: in een rustig lokaal op de CHE-campus met ruimte en materialen om ook samen een visuele brainstorm te doen.

Moderator & co-onderzoeker: een onderzoeker modereert het gesprek en vraagt door naar bepaalde beelden of aannames, een co-onderzoeker observeert en maakt aantekeningen.

Topics: beelden over ouderen, associaties ten aanzien van ouderen in de samenleving, ervaring met ouderen, motivatie om te werken met ouderen en ervaringen in het onderwijs.

Gespreksopzet

Elke focusgroep wordt op semigestructureerde wijze geleid, met de volgende opzet als leidraad:

Inleiding

Uitleg over het doel van de sessie: het gezamenlijk verkennen en visualiseren van beeldvorming en associaties over ouderen.

Toelichting op het anonimiteitsbeleid en verwerking van gegevens (informed consent).

Checken of er nog vragen zijn.

Kennismaken

Creatieve kennismakingsronde – hoe zie jij jezelf als je 80 bent?

Interactieve exploratie

Individueel noteren van 5-10 woorden of korte zinnen die opkomen bij 'ouderen'. Wat is jouw beeld van ouderen?

Vervolgens delen studenten/docenten deze woorden binnen de groep en worden ze op een centrale plek opgeschreven (een groot vel papier).

Gezamenlijk bespreken en categoriseren van associaties (positieve-, negatieve-, neutrale associaties). Lijnen trekken tussen gerelateerde concepten.

Verdiepende vragen ter input van het gesprek

Vervolgens stelt de moderator verdiepende vragen om het gesprek verder op gang te brengen, zoals:

–Waar komen jouw beelden van ouderen vandaan?

–Welke ouderen ken je persoonlijk? Hoe beïnvloeden zij jouw beeld?

–Welke eigenschappen associeer je met ouderen?

–Wat vind je aantrekkelijk of minder aantrekkelijk aan werken met ouderen?

–Wat lijkt jou zelf leuk aan ouder worden en wat juist niet?

–Hoe kijk jij naar ouderen?

-Welk gevoel roepen ouderen bij jou op?

-Doorvragen naar stereotypen: bijv. "Denk je dat dit beeld voor alle ouderen geldt? Waarom wel/niet?"

3. Beeldvorming categoriseren

Studenten/docenten categoriseren samen de woorden en ideeën in thema's die uit het gesprek komen, zoals bijvoorbeeld: positieve associaties, negatieve associaties, neutrale of dubbelzinnige associaties.

Samen met de onderzoeker (moderator) lijnen tekenen tussen ideeën die verband houden, bijvoorbeeld: kwetsbaarheid kan gekoppeld worden aan zorgbehoefte, maar ook aan empathie nodig.

Aan studenten wordt vervolgens gevraagd om opvallende patronen of discussies te delen.

Bijvoorbeeld: Wat was jullie grootste inzicht of verrassing tijdens het gesprek?

Reflectie & toepassing op het onderwijs

Toepassing naar het onderwijs maken en reflecterende vragen stellen. Bijvoorbeeld:

-Heb je door dit gesprek nieuwe inzichten gekregen over je eigen beeldvorming?

-Welke beelden zou je willen veranderen? Hoe zou je dat kunnen doen?

-Wat heb jij binnen de opleiding geleerd over (het werken met) ouderen? Of voor docenten hoe besteedt je aandacht binnen de opleiding aan ouderen.

-Wat wordt er binnen de opleiding gedaan als het gaat over het thema 'ouderen'?

-Welke ideeën heb jij voor het onderwijs als het gaat over (het werken met) ouderen?

-Wat zou jij willen toevoegen aan het onderwijs als het gaat over ouderen?

-Wat betekent dit voor je toekomstige werk met ouderen?

Bijlage C – Verantwoording

Onderzoeksteam

Doornweerd – Hansen, R. MSc, RN | Christelijke Hogeschool Ede

Onderzoeker

Plan, opzet, uitvoer, analyse en rapportage

Moesker, M. | Christelijke Hogeschool Ede

Onderzoeker november 2024– juli 2025

Plan, opzet focusgroepen

Hovenga, J.H. | Organisatie Tijd voor Actie

Onderzoeker onderwijspraktijk

Uitvoer curriculumonderzoek, advies werkvormen

Kleijer, E. | Christelijke Hogeschool Ede

Onderzoeker december 2025– februari 2026

Analyse kwalitatieve data, feedback rapportage

Van den Berg, L., BSW | Christelijke Hogeschool Ede

Onderzoeksassistent

Ondersteuner, werving en focusgroepen, co-moderator focusgroepen

Dekker, W. PhD | Christelijke Hogeschool Ede

Lector

Supervisie

Ondersteuners

Van de Hoek, I. | Christelijke Hogeschool Ede

Uitzetten digitale vragenlijst

Lectoraat Informele Netwerken

Christelijke Hogeschool Ede

Adres: Oude Kerkweg 100, 6717 JS Ede

Telefoon: 0318 696 300

[CHE | Lectoraat Informele Netwerken bij CHE](#)